

- збільшення надходжень виручки за рахунок зменшення зловживань, що мають місце при розрахунку готівкою;
- збільшення пасажиропотоку за рахунок покращення якості надаваних послуг та підвищення привабливості громадського транспорту;
- збільшення обсягу надаваних послуг;
  - для місцевої влади:
    - вирішення соціальних питань щодо якості обслуговування населення;
    - збільшення надходжень до бюджету міста за рахунок зменшення зловживань та прозорості безготівкових форм розрахунків;
    - отримання дієвого механізму контролю та управління транспортною мережею міста.

1.Чеканова Л.Г. Аналіз стану та перспектив розвитку міського наземного електричного транспорту. [Електронний ресурс]. – http://eprints.kname.edu.ua/16727/1/150-153_Чеканова_ЛГ.pdf.

2.Кайлок Є.М., Пилипенко Ю.С. Пріоритетні напрямки розвитку міського пасажирського транспорту м. Харкова. [Електронний ресурс]. – http://www.nbuiv.gov.ua/Portal/soc_gum/kgm_econ/2012_102/39-45.pdf.

3.Телетов О.С., Васильєва О.А. Маркетингові дослідження в системі міських пасажирських перевезень. [Електронний ресурс]. – http://www.nbuiv.gov.ua/por-tal/Soc_Gum/Mimi/2012_2/1_1.pdf.

4.Віниченко В.С., Ляхов М.В. Основні напрямки розвитку транспортної системи Харкова // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн.сб. – К.: Техніка, 2003. – Вып.53. – С.152-157.

Отримано 23.01.2013

УДК 338.242 : 65.012.8

Н.Є.ЛЕЛЮК, канд. екон. наук, І.О.ШЕКШУЄВ
Харківська національна академія міського господарства

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ У СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Досліджуються проблеми збільшення державного боргу. Визначено першочергові заходи щодо поліпшення фінансового стану у сфері управління державними фінансами.

Исследуются проблемы увеличения государственного долга. Определены первоочередные мероприятия по улучшению финансового состояния в сфере управления государственными финансами.

A problem of the public debt increasing has been studied. Priority actions to improve the financial condition in the sphere of public financial management are determined.

Ключові слова: державні фінанси, державний борг, фінансовий стан.

Актуальність та об'єктивна необхідність забезпечення фінансової

безпеки держави зумовлена тим, що сучасний її стан характеризується викликами як у економічному й ресурсному забезпеченні, так і багатьма зовнішніми чинниками. Об'єктивний процес соціально-економічних реформ, що здійснюється в країні, охоплює всі сфери економіки, соціальної інфраструктури й спрямований на підвищення ефективного функціонування, підвищення рівня економічної безпеки та сталого розвитку.

Сучасними аспектами вивчення вирішення проблем державного боргу займаються О. Александров, А. Вавілов, В. Корнєєв [1-3] та ін.

Згідно із Законом України "Про основи національної безпеки України", боргова безпека – це рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожують втратою суверенітету та руйнуванням вітчизняної фінансової системи [4].

Небезпека державного боргу полягає в тому, що при визначенні бюджетного дефіциту його розглядають лише як економічну категорію. Однак він має вплив на всі аспекти життя суспільства, і не тільки на економіку, а й на політику. Внутрішні і зовнішні борги стали невід'ємною складовою фінансової системи більшості країн світу. Зростання державного боргу негативно позначається на добробуті майбутніх поколінь.

Розглядаючи ситуацію в Україні, можна помітити, що величина державного боргу становить значну загрозу для національної безпеки, аргументами цьому служать:

- темпи запозичення в кілька разів перевищують темпи розвитку економіки;
- запозичення значно перевищують потребу держбюджету;
- неповна і несистематизована нормативно-правова база, відсутність внутрішнього контролю;
- емісійний характер фінансування проблем державного боргу.

В таблиці наведено дані щодо динаміки зовнішнього державного боргу та міжнародних резервів України за 2009-2012 рр.

Динаміка зовнішнього державного боргу та міжнародних резервів України за 2009-2012 рр. (в млн. дол. США)

Зовнішній державний борг				Золотовалютні резерви			Співвідношення (ЗВР/держборг)
на 01.01.2010	26518,7			26505,0			99.9%
на 01.01.2011	34759,6	+8240,9	+31.1%	34576,0	+8071,0	+30.5%	99.5%
на 01.01.2012	37474,5	+2714,9	+7.8%	31794,6	-2781,4	-8.0%	84.8%
на 01.01.2013	38658,8	+1184,3	+3.2%	24546,2	-7248,4	-22.8%	63.5%
на 01.03.2013	38133,9	-524,9	-1.4%	24709,9	+163,7	+0.7%	64.8%

¹Таблицю складено авторами за даними [5].

Можна виділити фактори, які нівелюють дестабілізаційні загрози державного боргу:

- 1) залучення внутрішніх фінансових ресурсів для кредитування держави;
- 2) диверсифікація джерел надходжень до бюджету, значні державні інвестиції;
- 3) розробка довгострокових планів економічного розвитку;
- 4) наявність великих резервних фондів;
- 5) сильні позиції на міжнародній політичній арені.

Однією з проблем боргової політики України залишається відсутність стратегічних орієнтирів у сфері управління державним боргом. Взаємовідносини України з іноземними кредиторами та міжнародними фінансовими організаціями повинні відповідати критерію гармонійного об'єднання процесів глобалізації з одночасним дотриманням відокремлених національних інтересів і стратегічних орієнтирів.

Вирішенню проблеми зовнішньої заборгованості сприятиме створення необхідних правових та економічних умов для акумулювання внутрішніх заощаджень країни, відновлення довіри кредиторів, активізації іноземного інвестування. Для розширення кола інвесторів у державні цінні папери і включення в економічний кругообіг заощаджень громадян, істотна частина яких сьогодні знаходиться поза фінансових установ, важливе значення має залучення фізичних осіб до внутрішніми борговими операціями уряду. Тому необхідно перейти до випуску ощадних облігацій, які будуть поширюватися серед фізичних осіб, ввести плаваючу процентну ставку, прив'язану до темпів інфляції. Введення такого типу боргових зобов'язань уряду пояснюється довірою суб'єктів ринку до інструментів, захищених від інфляційного знецінення.

На зростання сумарного державного боргу впливає також неконтрольоване надання державних гарантій і як результат трансформація умовних зобов'язань уряду в прямий державний борг. Сьогодні рівень умовних зобов'язань держави, пов'язаних зі стабільністю банківської системи, експерти оцінюють на рівні 40% ВВП. Крім того, зобов'язання державних підприємств з негарантованим кредитами у кризових умовах можуть коштувати бюджету до 3% ВВП [2].

Управління державним боргом в нашій державі ускладнюється через значної частки в ньому іноземної валюти. Боргові зобов'язання розвинених країн світу майже повністю випускаються в національній валюті. Так, частка боргових зобов'язань в іноземній валюті таких лідерів світової економіки, як Великобританія, Німеччина, Франція, США складає менше ніж 2% від обсягу державного боргу [3]. Саме цей напрямок роботи в рамках здійснення стратегічного і поточного управління державним боргом, беручи до уваги поточну валютну структуру взятих

Україною боргових зобов'язань, є найбільш пріоритетним. Адже те, що левова частка урядових боргових зобов'язань погашається в іноземній валюті, ставить управління державним боргом нашої держави в тісну залежність від валютної політики, стану платіжного балансу та ситуації на зовнішніх ринках капіталу.

Важливо також розробити загальновизнану методику розрахунків боргового навантаження і комплексну систему показників, які, крім загальної платоспроможності, включали б також індикатори гранично безпечного боргового навантаження на бюджет. Необхідність розрахунків таких індикаторів обумовлена тим, що рівень державної заборгованості значно впливає на бюджетно-податкову політику держави, обмежуючи можливість управління видатками бюджету для досягнення цілей макроекономічної стабілізації в майбутньому.

При вирішенні питань державного боргу важливу роль відіграє здорова макроекономічна політика. Розвинена система управління державним боргом не може запобігти виникненню кризи при слабкій бюджетно-податкової, грошово-кредитної або валютно-курсовій політиці. Уряд має намагатися досягти економічної прийнятності та обґрунтованості рівня і темпів зростання державного боргу та можливості його обслуговування, не відступаючи від цільових орієнтирів у межах своєї макроекономічної політики.

Так, у процесі формування боргової стратегії держави, потрібно забезпечити реалізацію таких заходів:

- 1) забезпечити ефективне використання державних позик на інвестиційні цілі, а не на споживання;
- 2) посилити роль внутрішніх ринкових позик в процесі фінансування дефіциту бюджету у відносно зовнішніх;
- 3) зменшити частку іноземної валюти в державний борг;
- 4) удосконалити систему прогнозування всього блоку взаємопов'язаних показників, які роблять безпосередній вплив на формування державного боргу України;
- 5) підвищити рівень інформаційно-аналітичного забезпечення боргової політики.

Для України вкрай необхідно залишається розробка стратегії зовнішніх запозичень. Існує два основних напрямки боргової політики України: 1) повна відмова від нових зовнішніх державних запозичень; 2) здійснення нових зовнішніх запозичень у безпечних розмірах на інвестиційні цілі. Науково доведено, що зовнішні державні запозичення необхідні для забезпечення платоспроможності держави та досягнення економічного зростання. Тому другий напрямок розробки боргової стратегії, а саме здійснення нових зовнішніх запозичень у безпечних розмі-

рах для інвестиційних цілей, залишається більш прийнятним для України.

Для України вкрай необхідно залишається розробка стратегії зовнішніх запозичень. Існує два основних напрямки боргової політики України: 1) повна відмова від нових зовнішніх державних запозичень; 2) здійснення нових зовнішніх запозичень у безпечних розмірах на інвестиційні цілі.

Надмірне збільшення боргів держави спонукає до реструктуризації, що викликає недовіру до неї з боку інших держав і міжнародних фінансових інститутів. До заходів підвищення боргової безпеки належать наступні дії:

- вдосконалення законодавчого забезпечення формування внутрішньої і зовнішньої заборгованості;
- узгодженість зі стратегією економічного розвитку, прогнозом ВВП, платіжного балансу, резервів НБУ;
- поліпшення процесів формування, обліку, обслуговування та контролю державних запозичень;
- розробка системи індикаторів стану сукупного державного боргу;
- визначення оптимального обсягу заборгованості, яка б задовольняла потреби держави і спонукала до підвищення соціально-економічного розвитку;
- переведення частини заборгованості в державні цінні папери;
- встановлення єдиних стандартів розкриття інформації про державний борг для звітності про обсяги всіх складників державного прямого й умовного боргів;
- проведення скоординованої політики співвідношення між зовнішніми і внутрішніми запозиченнями;
- розроблення механізму контролю за дотриманням річного ліміту зовнішніх запозичень і граничного розміру зовнішнього державного боргу, включаючи міжнародні запозичення державними органами місцевого самоврядування;
- упровадження зваженої системи управління державним боргом, за допомогою якої приймалися б рішення залежно від ситуації, що склалася у фінансовій сфері.

Особливий акцент громади на державну політику боргу має привести до більш рішучих дій уряду щодо реалізації радикальних реформ у подоланні вищезазначеної проблеми. Коли стратегія управління державним боргом буде розроблена на довгостроковий період, можна буде зазначити, що борговий тягар не підриватиме економічного зростання країни та фінансову безпеку держави, що притаманне вже для розвинених країн з ринковою економікою.

1.Александров О.І. Стратегія сталого розвитку регіону / О.І. Александров, О.В. Полован, О.Ф. Коновалов [та ін.]; за заг. ред. І.О. Александрова / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк: Ноулідж, 2010. – 203 с.

2.Вавілов А.П. The Russian public debt and financial meltdowns. – Лондон: Palgrave Macmillan, 2010. – 300 с.

3.Корнєєв В.В. Фінансові посередники як інститути розвитку. – К.: Основа, 2007. – 192 с.

4.Закон України “Про основи національної безпеки України”; від 19.06.2003 № 964-IV (поточна редакція від 13.10.2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/про_основи_національної_безпеки_України.

5.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. <http://www.minfin.gov.ua/>.

Отримано 21.03.2013

УДК 338.246 : 332.8

В.І.ПІТЯЄВ, канд. екон. наук, Н.С.ГЕТАЛО

Харківська національна академія міського господарства

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛЬНОГО ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Розглядається управлінський та фінансовий облік енергозбереження. Виконано моделювання інтегрованої системи стимулюючих механізмів енергозбереження.

Рассматривается управленческий и финансовый учет энергосбережения. Выполнено моделирование интегрированной системы стимулирующих механизмов энергосбережения.

Management and financial account system for energy-savings has been examined. Modeling of the integrated system of stimulating energy-savings mechanisms has been performed.

Ключові слова: підприємства ЖКГ, енергозбереження, стимулююче регулювання енергозбереження, управлінський та фінансовий облік, економічні механізми, система.

Серед усіх галузей України лідером у споживанні енергоресурсів є житлово-комунальне господарство. Галузь споживає близько 40% енергетичних ресурсів від загального споживання паливно-енергетичних ресурсів в усіх сферах економіки. За таких умов питання розробки економічних механізмів стимулювання енергозбереження на підприємствах житлово-комунального господарства набуло великої державної ваги.

В умовах величезних обсягів енергоспоживання та за наявності високих непродуктивних втрат енергоресурсів проблемам підвищення енергозбереження в ЖКГ присвячується все більше число наукових досліджень. Серед цих досліджень слід відмітити наукові праці таких учених ХНАМГ: Бакаліна Ю.І., Бубенко П.Т., Маляренко В.А., Сніжко С.В., Торкатюка В.І., Шутенко Л.М. [1-8] та ін. Роботи цих вчених внесли вагомий внесок до теорії і практики вирішення різних аспектів проблеми енергозбереження. Але науково-практичні проблеми економічного стимулювання впровадження енергозберігаючих заходів у житлово-комунальній сфері економіки залишається ще далеко не вирішеними.